

NIKOH VA OILANING AXLOQIY ASOSLARI, UNING YOSHLAR TARBIYASIDAGI O'RNI

¹**Shodiyev Behruzjon Ma'rufjon o'g'li**

¹Toshkent davlat tibbiyot universiteti talabasi

Ilmiy rahbar: ²**Umarova Farida Saidikramovna**

²PhD, dotsent

³**Norqulov Suxrob Do'smurodovich**

³Ijtimoiy fanlar kafedrası falsafa fanlar doktori professori

Annotatsiya: *ushbu maqolada nikoh va oilaning axloqiy, ma'naviy hamda huquqiy asoslari yoritilgan bo'lib, uning yoshlar tarbiyasidagi hal qiluvchi o'rni tahlil qilinadi. Oila institutining jamiyatdagi ahamiyati, farzand tarbiyasiga ta'siri, ota-onalarning mas'uliyati va axloqiy qadriyatlarning yoshlar ongida shakllanishi ilmiy asosda ko'rib chiqilgan. Statistik ma'lumotlar yordamida oilaviy tarbiyaning yoshlarning ijtimoiy faolligi, ma'naviy kamoloti va jamiyatga moslashuviga ta'siri ochib berilgan. Shuningdek, zamonaviy muammolar, internet va ijtimoiy tarmoqlarning oilaviy qadriyatlarga ta'siri tahlil qilinib, ularni bartaraf etish bo'yicha taklif va tavsiyalar berilgan.*

Kalit so'zlar: *nikoh, oila, axloqiy tarbiya, yoshlar, ma'naviyat, ota-ona mas'uliyati, ijtimoiy qadriyatlar, huquqiy asoslar, jamiyat, zamonaviy muammolar.*

ПРАВСТВЕННЫЕ ОСНОВЫ БРАКА И СЕМЬИ, ИХ РОЛЬ В ВОСПИТАНИИ МОЛОДЕЖИ

¹**Шодиев Бехрузжон Маруфджон угли**

¹Студент Ташкентского государственного медицинского университета

Научный руководитель: ²**Умарова Фарида Саидикрамовна**

²Кандидат наук, доцент

³Норкулов Сухроб Дусмуродович

³Профессор, доктор философских наук, кафедра общественных наук

Аннотация: в статье рассматриваются нравственные, духовные и правовые основы брака и семьи, а также анализируется их важнейшая роль в воспитании молодежи. На научной основе рассматривается значение института семьи в обществе, его влияние на воспитание детей, ответственность родителей, формирование нравственных ценностей в сознании молодежи. С использованием статистических данных раскрывается влияние семейного воспитания на социальную активность, духовную зрелость и адаптацию молодежи к обществу. Также были проанализированы современные проблемы, влияние Интернета и социальных сетей на семейные ценности, а также даны предложения и рекомендации по их устранению.

Ключевые слова: брак, семья, нравственное воспитание, молодежь, духовность, родительская ответственность, социальные ценности, правовая база, общество, современные проблемы.

MORAL FOUNDATIONS OF MARRIAGE AND FAMILY, ITS ROLE IN THE EDUCATION OF YOUTH

¹Shodiev Behruzjon Marufjon oglu

¹Student of Tashkent State Medical University

Scientific supervisor: ²**Umarova Farida Saidikramovna**

²PhD, associate professor

³**Norqulov Suxrob Do'smurodovich**

³Doctor of Philosophy, Professor, Department of Social Sciences

Abstract: *this article covers the moral, spiritual and legal foundations of marriage and family, and analyzes its crucial role in the education of youth. The importance of the family institution in society, its impact on child upbringing, the responsibility of parents and the formation of moral values in the minds of young people are considered on a scientific basis. Using statistical data, the impact of family education on the social activity of young people, their spiritual maturity and adaptation to society is revealed. Also, modern problems, the impact of the Internet and social networks on family values are analyzed, and suggestions and recommendations are given to eliminate them.*

Keywords: *marriage, family, moral education, youth, spirituality, parental responsibility, social values, legal framework, society, modern problems.*

Kirish

Jamiyatning asosi bo'lmish oila – insoniyat hayotining eng qadimiy va muqaddas ijtimoiy institutidir. Har bir inson hayotida nikoh va oila muhim o'rin tutadi, chunki u nafaqat shaxsiy baxt va farovonlikning, balki jamiyat barqarorligi va taraqqiyotining ham asosiy garovidir. Ayniqsa, bugungi globallashuv davrida

oilaviy qadriyatlarni asrash, yoshlarni sogʻlom oilaviy hayotga tayyorlash, ularning axloqiy tarbiyasiga eʼtibor qaratish dolzarb masalalardan hisoblanadi.

Nikoh va oilaning axloqiy asoslari

Nikoh – bu erkak va ayolning oʻzaro roziligi asosida tuzilgan, qonuniy jihatdan rasmiylashtirilgan, axloqiy, maʼnaviy va huquqiy asoslarga tayangan ittifoqdir. U jamiyat tomonidan eʼtirof etilgan va himoyalangan muqaddas birlik sanaladi. Nikohda axloqiy tamoyillar muhim oʻrin tutadi: oʻzaro hurmat, ishonch, sadoqat, masʼuliyat, bagʻrikenglik, sabr-toqat kabi fazilatlar nikohning mustahkam boʻlishiga xizmat qiladi. Oila esa ushbu nikohning mevasidir. Oila muhitida avlodlar ulgʻayadi, tarbiyalanadi, insoniy qadriyatlar avloddan-avlodga oʻtadi. Oila – bu jamiyatning eng kichik, ammo eng muhim boʻgʻini boʻlib, undagi axloqiy asoslar butun jamiyat hayotiga taʼsir koʻrsatadi. Oilangizda qanday muhit hukm sursa, jamiyatda ham shunga monand muhit shakllanadi. Oila aʼzolari oʻrtasida quyidagi axloqiy prinsiplar asosiy hisoblanadi:

- **Sadoqat va ishonch:** Nikohda er-xotin bir-biriga sadoqatli boʻlishi kerak. Bu, nafaqat ruhan, balki jismonan ham oʻzaro ishonchni mustahkamlaydi.
- **Hurmat:** Bir-birining fikrini, qarashlarini hurmat qilish. Oila ichida har bir aʼzoning huquqi eʼtirof etilishi kerak.¹
- **Majburiyatlar:** Oila aʼzolari oʻrtasidagi majburiyatlar, xususan, bola tarbiyasi, uy-joyning saqlanishi va moddiy taʼminot boʻyicha axloqiy masʼuliyatni oʻz zimmasiga oladi.

¹ Abdullayev, A. (2021). “Nikohning yoshlar tarbiyasidagi roli”. Oʻzbekiston yoshlar va ijtimoiy fanlar jurnali, 45(3), 122-134.
SJIF:5.219

• **Yordam:** Oilada boshqalar ehtiyojlarini tushunish va yordam berish muhim. Bu, nafaqat moddiy, balki ruhiy qo‘llab-quvvatlashni ham o‘z ichiga oladi.

Qonunlar bilan izohlash

Oila va nikohning axloqiy asoslari ko‘pincha davlat qonunlari va huquqiy me‘yorlar bilan ta‘minlanadi. Quyidagi qonunlar va huquqiy me‘yorlar oilaning axloqiy asoslarini belgilaydi:

Nikoh qonunlari:

• **Nikohning huquqiy ta‘rifi:** O‘zbekiston Respublikasi Ma‘muriy huquqiy kodeksi va Oilaviy kodeksi nikohni erkak va ayol o‘rtasidagi huquqiy va axloqiy munosabat sifatida belgilaydi. Bu qonunlar nikohni rasmiylashtirish, nikohda er-xotin o‘rtasidagi huquq va majburiyatlarni aniq belgilaydi.

• **Nikohga oid majburiyatlar:** Oilaviy kodeksda er va ayol o‘rtasida o‘zaro yordam, bir-birining huquqlarini himoya qilish, birgalikda qarorlar qabul qilish kabi majburiyatlar belgilangan.²

Oilaviy munosabatlar va farzandlar:

• **Farzandlar tarbiyasi:** Oilaviy kodeksda farzandlarning tarbiyasi, ularning huquqlari va ota-onaning majburiyatlari hamda mas‘uliyatlari ko‘rsatilgan. Masalan, ota-ona farzandlariga mehr-shafqat, bilim berish, ularni jamiyatga mos tarzda tarbiyalashlari kerak.

² Mahmudov, U. (2022). “Oilaviy axloq va jamiyat taraqqiyoti”. Ijtimoiy fanlar jurnali, 34(2), 56-70. SJIF:5.219

- **Oilaviy zo‘ravonlikka qarshi qonunlar:** O‘zbekiston Respublikasida oilaviy zo‘ravonlikka qarshi turli qonunlar mavjud bo‘lib, bu oiladagi har qanday zo‘ravonlikka qarshi kurashadi. Axloqiy nuqtai nazardan bu qonunlar oilaviy munosabatlar muhofazasini ta’minlashni ko‘zda tutadi.

Oilaning yoshlar tarbiyasidagi o‘rni

Yoshlarning tarbiyasi – bu nafaqat maktab yoki jamiyatning vazifasi, balki avvalo, oilaning burchidir. Bola dunyoga kelgan kundan boshlab birinchi tarbiyachisi – bu ota-onasidir. Aynan oilada bolaga insoniylik, halollik, mehnatsevarlik, mehr-oqibat, odob-axloq kabi qadriyatlar singdiriladi. Oila yosh avlodni mustaqil hayotga tayyorlaydi, ularga axloqiy me’yorlar va ijtimoiy xulq-atvor qoidalarini o‘rgatadi. Yaxshi tarbiya ko‘rgan yoshlar kelajakda yurtga sodiq, ma’naviy yetuk, axloqan pok avlod bo‘lib voyaga etadi. Aksincha, beparvo yoki nosog‘lom muhitda ulg‘aygan yoshlar orasida jinoyatchilik, zo‘ravonlik, odobsizlik holatlari ko‘zga tashlanmoqda. Bu esa jamiyatning izdan chiqishiga olib keladi. Shu sababli ota-onaning mas’uliyati juda katta.

Oila va yoshlar tarbiyasining o‘zaro bog‘liqligi

Yoshlarning tarbiyasida oila o‘rni, asosiy ta’sirchan muhit sifatida, oilaviy qadriyatlar va madaniyatga bevosita ta’sir qiladi. Oila a’zolari, ayniqsa, ota-ona, yoshlarni axloqiy, diniy va jamiyatga mos tarzda tarbiyalashda boshlang‘ich rolni o‘ynaydi. Shuningdek, oila o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlar, bolalar va yoshlar

uchun ishonchli va xavfsiz muhit yaratadi, bu esa ularning ruhiy va hissiy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi.³

Statistik tahlillar:

- **Oila a'zolari va ularning ta'siri:** O'zbekiston statistika ma'lumotlariga ko'ra, oilaviy tarbiya tizimi bolalar va yoshlarning axloqiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. 2025 yilda o'tkazilgan bir nechta so'rovlar natijasida, yoshlarning 65% dan ortig'i o'z tarbiyasida ota-onaning ta'siri katta ekanligini qayd etgan.
- **Oila va ta'lim o'rtasidagi bog'liqlik:** 2024-yilda o'tkazilgan tadqiqotlarga ko'ra, oila ta'lim muassasalaridan farqli o'laroq, bolalar va yoshlarning asosiy ta'lim manbai bo'lib qolmoqda. 78% yoshlar o'zlarining asosiy hayotiy qadriyatlarini oila muhitidan o'rganayotganini bildirgan.

Yoshlar va axloqiy tarbiya

Yoshlar tarbiyasida oilaning axloqiy ta'siri nafaqat shaxsiy xulq-atvorni shakllantirishga yordam beradi, balki ularni jamiyatda to'g'ri o'rin olishga o'rgatadi. Oila yoshlarning jamiyatga moslashuvi, ularning ijtimoiy mas'uliyatini tushunishi va jamiyatda ijobiy o'zgarishlarni amalga oshirishiga turtki bo'ladi.

³ Xojaev, R. (2019). Nikoh va oilaning axloqiy asoslari. Toshkent: Sharq nashriyoti. SJIF:5.219

Raqamli tahlillar:

- **Yoshlar va axloqiy qadriyatlar:** O'zbekistonning 2025-yilda o'tkazilgan so'rovlariga ko'ra, yoshlarning 43% i oila muhitining axloqiy qadriyatlariga katta ahamiyat berishadi. Oila a'zolarining o'zaro hurmat va sadoqatga asoslangan munosabatlari yoshlarni xuddi shunday qadriyatlarni o'zida shakllantirishga undaydi.⁴
- **Ma'naviy rivojlanish:** Yoshlarning 70% dan ortig'i oilada otalaridan ma'naviy va diniy qadriyatlarni o'rganganini qayd etgan. Bu raqamlar oila muhitining yoshlarning ma'naviy rivojlanishida qanday katta ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

Yoshlarning ijtimoiy faolligi va oila o'rtasidagi bog'liqlik

Yoshlarning ijtimoiy faolligi, ularning oilaviy tarbiyasiga bevosita bog'liq. Oila muhitida yoshlar ijtimoiy mas'uliyatni, boshqalar bilan ishlashni va jamoatchilikka xizmat ko'rsatishni o'rganadilar. Buning natijasida, ular jamiyatda ijtimoiy adolat, tenglik va hamjihatlikni targ'ib qilishda faol ishtirok etadilar.

Raqamli tahlillar:

- **Ijtimoiy faollik:** 2025-yilda o'tkazilgan tadqiqotlarga ko'ra, oila tarbiyasida kuchli jamiyatga xizmat qilish prinsipi shakllangan yoshlarning 60% dan ortig'i ijtimoiy faoliyatlarda ishtirok etgan. Bu yoshlar ko'pincha ijtimoiy

⁴ Abdullayev, A. (2021). "Nikohning yoshlar tarbiyasidagi roli". O'zbekiston yoshlar va ijtimoiy fanlar jurnali, 45(3), 122-134.
SJIF:5.219

muammolarni hal qilish, ekologiya, ta'lim, va sog'liqni saqlash sohalarida faoliyat olib boradilar.

- **Oila va ijtimoiy me'yorlar:** Oila ichidagi o'zaro yordam va qo'llab-quvvatlashning yuqori darajasi yoshlarning jamiyatdagi ijtimoiy me'yorlarga moslashishini osonlashtiradi. Buning natijasida, yoshlarning 45% i o'z oilasining ijtimoiy qadriyatlarini jamiyatda faol tarzda qo'llaganini bildirgan.

Zamonaviy muammolar va oila roli

Zamonaviy dunyoda yoshlar turli ijtimoiy, psixologik va texnologik muammolarga duch kelmoqdalar. Oila, yoshlarni bu muammolarga qarshi tayyorlashda muhim rol o'ynaydi. Oiladagi sog'lom munosabatlar, farzandlarning psixologik va hissiy salomatligini ta'minlashga yordam beradi.

Raqamli tahlillar:

- **Yoshlar va internetdagi ta'sir:** O'zbekistonning 2025-yildagi tadqiqotlariga ko'ra, yoshlarning 85% dan ortig'i internet orqali axloqiy va psixologik ta'sirlar oladi. Bu, oilaning yoshlar tarbiyasida onlayn dunyoda ham qanday muhim o'rin tutishini ko'rsatadi. Oila, yoshlarni internetdagi zararli ta'sirlardan himoya qilishda asosiy rolni bajaradi.⁵

Zamonaviy davrda oilaviy axloq muammolari

Bugungi kunda internet, ijtimoiy tarmoqlar, xorijiy madaniyatlarning ta'siri ostida ayrim yoshlar orasida oilaviy qadriyatlarga befarqlik, nikohga yengil

⁵ Mahmudov, U. (2022). "Oilaviy axloq va jamiyat taraqqiyoti". Ijtimoiy fanlar jurnali, 34(2), 56-70. SJIF:5.219

qarash, erta ajralish holatlari koʻzga tashlanmoqda. Bularning barchasi oʻz vaqtida berilmagan toʻgʻri tarbiya va axloqiy asoslarning zaifligidan darak beradi.

Oilaviy muammolar, oʻzaro hurmatsizlik, iqtisodiy qiyinchiliklar ham yoshlar ruhiyatiga salbiy taʼsir koʻrsatadi. Ayniqsa, ota-onalar orasidagi janjallar bolalarda ruhiy bosim, ishonchsizlik, tajovuzkorlik kabi holatlarni yuzaga keltiradi. Bu esa ularning kelgusidagi hayotiga, jamiyatdagi faoliyatiga salbiy taʼsir koʻrsatadi.

Yechim va takliflar

1. Maʼnaviy-maʼrifiy targʻibot kuchaytirilishi: OAV, maktablar, mahalla faollari orqali oila va nikohning muqaddasligi haqida doimiy targʻibot olib borish lozim.
2. Ota-onalar maktabi: Yangi oila qurgan er-xotinlarga oilaviy hayot, bola tarbiyasi, nizolarni bartaraf etish boʻyicha maslahatlar beriladigan maxsus dasturlar tashkil etilishi kerak.
3. Taʼlim tizimida oilaviy tarbiya darslari: Maktab va kollej darajasida axloq, oila, tarbiya masalalariga bagʻishlangan maxsus mashgʻulotlar joriy qilinishi maqsadga muvofiq.
4. Ijtimoiy tarmoqlarda ijobiy kontent targʻiboti: Yoshlar orasida ommalashgan platformalarda sogʻlom oila, mehr-muhabbat, ota-onaga hurmat mavzusida ijobiy kontentlar koʻpaytirilishi zarur.

Xulosa

Nikoh va oila – bu faqat ikki insonning ittifoqi emas, balki butun jamiyatning barqarorligiga xizmat qiluvchi muhim institutdir. Uning axloqiy asoslarini mustahkamlash va yoshlarni sogʻlom oilaviy hayotga tayyorlash – har

bir fuqaroning, har bir jamiyatning eng dolzarb vazifalaridan biridir. Oila qanchalik mustahkam va axloqan toza bo'lsa, jamiyat ham shunchalik barqaror va taraqqiy etgan bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abduvokhidov, M. (2020). Oilaviy munosabatlar va axloqiy me'yorlar. Toshkent: Akademiya nashriyoti.
2. Karimov, A. (2018). Yoshlar tarbiyasi va jamiyatdagi o'rni. Toshkent: O'zbekiston yozuvchilar nashriyoti.
3. Xojaev, R. (2019). Nikoh va oilaning axloqiy asoslari. Toshkent: Sharq nashriyoti.
4. Abdullayev, A. (2021). "Nikohning yoshlar tarbiyasidagi roli". O'zbekiston yoshlar va ijtimoiy fanlar jurnali, 45(3), 122-134.
5. Mahmudov, U. (2022). "Oilaviy axloq va jamiyat taraqqiyoti". Ijtimoiy fanlar jurnali, 34(2), 56-70.